

ЖАНДУУ ОКУЯЛАР

**“КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ГЕНДЕРДИК ЖАНА ИНКЛЮЗИВДИК ӨНУГҮҮ:
чакырыктар жана сунуштар”**

базалык изилдөөсүнүн алкагында

Кыргызстан 2023

Бул басылма Европа Бирлигинин финансылык колдоосу менен жарыяланды.
Анын мазмуну үчүн “Социалдык технологиялар агенттиги” КБ гана жоопкерчилик тартат.
Басылма сөзсүз түрдө Европа Бирлигинин көз карашын чагылдырбайт.

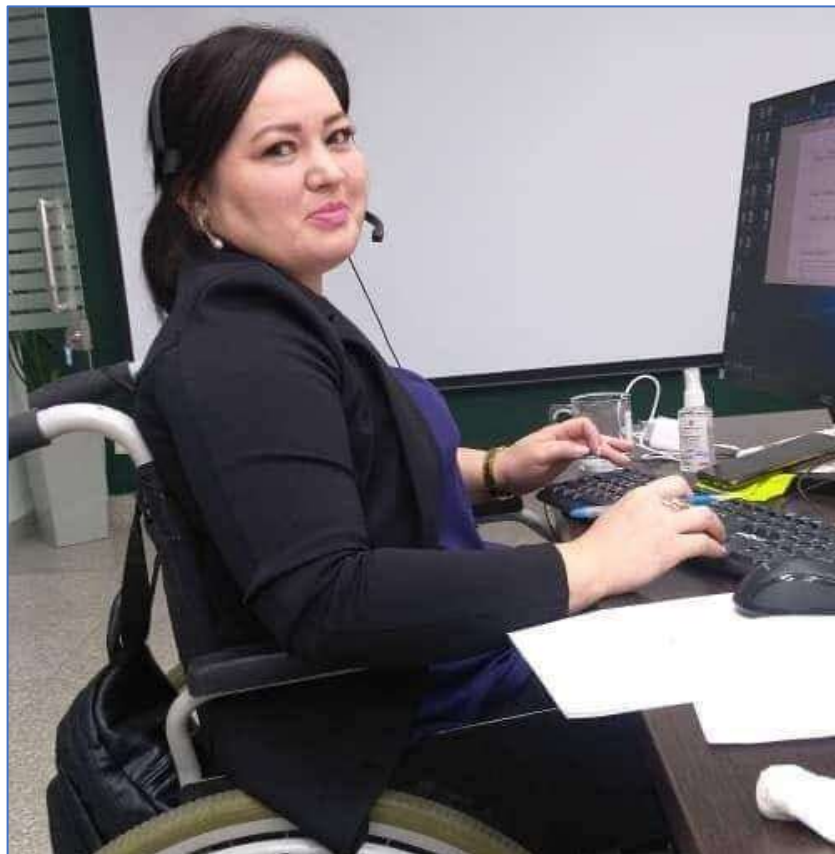
This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

1. МАЙЫПТЫГЫ БАР КЫЗДАРГА ЖАНА АЯЛДАРГА ЖАЛПЫ ЖАНА КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ

1.1. Жандуу окуялар – Гүлзар Дүйшеева: “Мага жогорку билим алуу үчүн күрөшүүгө туура келди”

Мага жогорку билим алуу үчүн күрөшүүгө туура келди

Майыптыгы бар активист айым Гүлзар Дүйшеева учурда 2021-жылы ачкан “Жарыктык” фондун жетектейт. Фонд майыптыгы бар адамдарга ар кандай жардам көрсөтөт.

Анын окуясы – укмуштуудай тырышчаактыктын жана Кыргызстандагы майыптыгы бар адамдар үчүн мыкты шарттар үчүн күрөштүн мисалы.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

Гүлзар 26 жашында майып болуп калган – мас айдоочунун айынан ал кырсыкка кабылган. Омуртканын сынганынан улам Гүлзар майыптар коляскасында отуруп калган. Башына келген окуяны Гүлзарга жеңүүгө күйөөсү жана туугандары жардам беришкен. Бирок бир жылдан кийин аялдын сүйүктүү күйөөсү каза болгон — ал эки баласы менен жалгыз калган. Гүлзар депрессияга кабылган – жаңы өзүн кабыл алууга беш жыл убакыт кеткен.

“Мен жашоону кантип улантууну билбедим. Мен дүйнөдө ушундай жалгызмын деп ойлогом”, — дейт Гүлзар.

2006-жылы Гүлзар тааныштарынын сунушу боюнча Бишкектеги реабилитациялык борборго барып, биринчи жолу майыптыгы бар көптөгөн адамдарды көргөн. Аял бул ага түрткү болгонун мойнуна алат — ал жашоосун өзгөртүүнү чечти. Мына ошондо ал майыптык өкүм эмес экенин түшүндү.

Гүлзар ар кандай фонддор менен активдүү кызматташып, параллелдүү түрдө акча таба баштады. Гүлзардын максаты ата-энесинен бөлүнүп, балдары менен жашоо болгон. Ата-энеси Гүлзарга үй куруп бүткөндөн кийин балдары менен өзүнчө жашоого макулдугун беришкен.

Бирок, көз карандысыз жашоо абдан кыйын болгон. Аялда белгилүү бир кесип жок эле — ал түнкүсүн заказ менен токуп, кийизден буюмдарды жасаган, журналист, SMM-адис, котормочу болуп иштеген.

Бир учурда Гүлзар жогорку билимге ээ болушу керектигин түшүндү — фонддун башчысы дипломго ээ болушу керек. Ошондой эле, ал эмгеги үчүн толук акы алгысы келген.

“Менде кагаз — диплом жок болгондуктан — мен туруктуу бир жерде иштей алган жокмун. Мен ушундан тажадым. Мен ар кандай тармактарда иштейм, бул абдан оор. Мен эмне үчүн минтип иштеп жатам? Анткени алар абдан аз төлөшөт. Үч эмгек акыны бириктирсең, бир адамдын эмгек акысы болот.

Мага котормо жумушум үчүн акы төлөнбөгөн учурлар болгон. Мен тилчи эмесмин, тиешелүү билимим жок. Мага штаттан тышкары котормочу болуп иштөөгө туура келди, анткени жогорку билимим жок штатка кире алган жокмун. Кардарлар лицензия талап кылган учурлар болот. Аны жогорку билимсиз алуу мүмкүн эмес. Ушундан улам бир баракты

This project is funded
by the European Union

**“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору**

200-300 сомго котормом, ал эми лицензиям менен өз ишим үчүн 700 сом талап кыла алмакмын”, — дейт Гүлзар.

Бирок, жогорку окуу жайга тапшыруу оңой эмес экени аныкталды – тагыраак айтканда, бул мүмкүн эместей көрүндү.

Гүлзар аралыктан ЖРТны 103 баллга тапшырды, ал эми ЖОЖго өтүү үчүн босого балл 110 баллды түзөт.

“Мен БГУга бардым жана мага ал жактан баш тартышты. Мен отуруп ыйладым, майыптыгы бар балдар үчүн капа болдум, анткени алар үчүн имараттар ылайыкташтырылган эмес. Лекциялар төртүнчү кабатта өтөт, ал эми пандустар жок. Алар майыптыгы бар адамдарды кабыл алууга даяр эмес болчу. Мен бул үчүн күрөшүшүм керек болду”, — дейт Гүлзар.

Бирок активист айым колун түшүрбөөнү чечип, майыптыгы бар адамдардын жогорку билим алуу мүмкүнчүлүгүн терең өздөштүрө баштады.

Ал ЖОЖдорго майыптыгы бар адамдар абдан аз тапшыргандыгын, негизинен ары-бери жүрүүгө мүмкүнчүлүгү бар адамдар экендигин аныктады.

“Анткени көптөгөн окуу жайлар майыптыгы бар адамдарга ылайыкташтырылган эмес. Бизде 60ка жакын университет бар, алардын жарымы жеке университеттер. БААУ сыяктуу эки-үч жеке менчик ЖОЖ майыптыгы бар адамдар үчүн ылайыкташтырылган, ал эми мамлекеттик ЖОЖдор такыр ыңгайлаштырылган эмес”, - деп түшүндүрдү Гүлзар.

Ал ошондой эле башка өлкөлөрдө майыптыгы бар адамдар үчүн окуу жайга кабыл алуу мүмкүнчүлүгүн теңдөө үчүн босого баллдарын төмөндөтүү практикасы бар экенин билди.

“Мен укук коргоочу жана юрист, акыйкатчынын жардамчысы Эржан Кайыповдон Билим берүү министрлигине чогуу барышыбызды сурандым. Мен келерки жылы мынчалык көп балл топтой албасымды жана ошол 103 балл менен тапшырышым керек экенин анык билчүмүн. Билим берүү министринин орун басары Нурлан Омуров менен узак маектешүү болду. Биз бир саатка жакын талашып-тартыштык. Мен социалдык жактан, Эржан юридикалык жактан айтып жаттык. Үч күндөн кийин биринчи, экинчи жана үчүнчү категориядагы майыптыгы бар адамдар үчүн босого балл 100 баллга чейин төмөндөтүлдү деген буйрук чыгарылган. Ошондон улам мен КЭУга

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

юриспруденцияга тапшырдым, экинчи курста окуп жатам”, - деп өзүнүн кубанычы менен бөлүштү Гүлзар.

Аял үч жерде иштегендиктен аралыктан окуйт. Мындан тышкары, ал Кара-Жыгач айылында жашайт — ал шаарга такси менен гана жете алат, а бул акчаны талап кылат.

“Биз өзүбүз болбосок, анда ким? Майыптыгы бар адамдардын баарына “Өз укугуңар үчүн күрөшкүлө” деп айтам. Мен активистмин, канча майыптыгы бар адамдар үйдө отурушат жана өз укуктарын билишпейт?”- деген суроону берет Гүлзар.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

2. МАЙЫПТЫГЫ БАР АЯЛДАР МЕНЕН КЫЗДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ. ЖУМУШКА ОРНОШУУ ЖАНА ЖУМУШТУУЛУК

2.1. Жандуу окуялар – Роза Бегалиева: “Өзүм сулуумун жана адамдарды да сулуу кылам”. Коляска колдонуучу айым пандемия учурунда жеткиликтүү сулуулук салонун кантип ачкан

***“Өзүм сулуумун жана адамдарды да сулуу кылам”. Коляска колдонуучу
айым пандемия учурунда жеткиликтүү сулуулук салонун кантип ачкан***

*Роза Бегалиева сулуулук салонунун ээси. Аял мас айдоочу сүзүп
кеткенде майып болуп калган. Ал 2001-жылы омурткасы сынгандыктан
жана ички органдарынын үзүлүп кетүүсүнөн улам майып болгон.*

*2018-жылга чейин Розаны апасы багып келген, аял көбүнчө үйдө
болгон. Мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга Кыргызстанда жумуш табуу
кыйын, анткени иш берүүчүлөр зарыл шарттарды камсыз кылышпайт.*

*“Ажатканага кирүү мүмкүнчүлүгү болушу керек. Жайларга кирүү. Биз
күн бою иштей албайбыз. Же толук күн, бирок күн алыс же күн сайын жарым*

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

күндөн. Бирок иш берүүчүлөр убара болгусу келбейт. Эгер өкмөт кааласа, ал мажбурлай алат. Жеке менчик ээлери көп. Эгерде бардыгы майыптыгы бар адамдарды жумушка алышы керек деген милдеттүү норманы киргизсек, иш берүүчүлөр аларды издеп, кулактандыруу беришмек”, — дейт Роза.

Роза апасы менен жашаган учурда — ал токуу менен алектенчү, бирок 18 жылдын ичинде бул иштен “тажап” калган. Ошондуктан, 2018-жылы ал “Теңдик” майыптар союзунда визажист курсунда окуудан өткөн.

2019 — жылы “Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо уюму Бегалиевага Бишкекте сулуулук салону үчүн жай берген, ал эми 2020-жылы пандемия күчөгөн мезгилде Роза Кара-Жыгач конушунда өзүнүн сулуулук салонун ачкан.

“Бир Дүйнө – Кыргызстан” уюмунун кызматкерлери мага салон ачканда мен аларга санитардык китепчени жана патентти тариздөөгө ишеним кат бердим. Ошол учурда дал ушул санэпидемстанция кол коюудан баш тартты, ал жерде “ал жугузушу мүмкүн” деп айтышкан. А мен кантип жуктурам? Биз кантип жуктура алабыз? Биз коляскада болсок да иштей алабыз. Алар бир жумадан кийин гана кол коюшту.

Биз майыптыкты жуктурушубуз мүмкүн экен да. Майыптык эмне жугуштуу оорубу? Укук коргоочулар талашып-тартышып, аларга сотко беришери жана журналисттерди чакыраарын айтышкан. Ошондон кийин гана санэпидемстанцияда санитардык китепчеге кол коюшту”, — дейт Роза ачууланып.

Бегалиеванын айтымында, майыптыгы бар адамдар бардык жерде ушундай мамилеге дуушар болушат — мисалы, керектүү имараттарга кирүүгө мүмкүнчүлүк болбогондуктан, салыктарды төлөй албай калган учурлар болгон.

“Алар мага ары-бери жүрө ала турган адамга ишеним кат жазышымды айтышты. Бирок азыр жакшыртылды, мүмкүнчүлүк түзүлдү, чалуу баскычын орнотушту. Мен азыр жумуштан чыгып, жада калса дүкөнгө кире албайм. Бардык жерде тепкич бар. Ушундай эле кырдаал борбордо – жолдор абдан бузулган. Мен коляскамды 3 ай сайын оңдотом”, — деп арызданат Роза.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

Анын айтымында, ал ачкан сулуулук салону турак жай конушундагы дээрлик жалгыз инклюзивдүү жер.

“Мен ал жерде көп нерсени өзүм жасадым. Ал жерде цемент жок болчу, мен цемент сатып алып, үй ээсинен куюп берүүсүн сурандым. Бул жеткиликтүү салон. Мен жашаган жерде пандустарды да жасап беришти. Оңдоо иштерин бир курулуш компаниясы Оскар Райстын жардамы менен жасады. Ал мага жардам берди. Бардык жерде эле биз салондорго кире албайбыз, анткени бардык жерде тепкичтер бар. Бишкектин борборунда майыптыгы бар адамдарды тейлей турган чоң салон ачууну кыялданам”, — дейт Роза.

Бирок өзүмдүн салонумду ачуу жолу оңой болгон жок — окуудан кийин аял кадимки шаардык салондордо иштөөгө аракет кылган. Ал кайдыгер мамилеге дуушар болгон — иш берүүчүлөр аны кооптонуу жана “Ой, сенин колуңдан эмне келет? Эмне кыла аласың?” деген суроолуу көздөрү менен карашкан.

“Мындан тышкары, менде ички коркуу сезими пайда болду, мен жаңы гана билим алдым, практика жок, иш тажрыйбам да жок — бул да роль ойнойт. Бир салонго жумушка орноштум. Ал жакта да кирүү жеткиликтүү эмес эле. Экинчи же үчүнчү күнү мени жумуштан кетиришти. Күн бою отуруп иштей албайсың дешти. Аларга саат 10дон 19:00гө чейин отурган мастерлер керек болчу. Чындыгында, биз эртеден кечке чейин отура албайбыз. Мен салонду өзүм ачкандыктан, ал жакта кушетка бар, мен анда жата алам”, - дейт Роза.

Экинчи салондон Роза эки күндөн кийин өзү кеткен — ал ажатканага бара албай, колун да жууй алган эмес, анткени жай майыптыгы бар адамдарга ылайыкташтырылган эмес.

“Көптөгөн майыптыгы бар адамдар иштегиси келет, бирок ушундай тоскоолдуктардан улам иштей алышпайт. Эгерде менин салонум азыр иштебей калса жана жаңы ишке орношушум керек болсо, мага такси менен барып-келүүгө туура келет. Троллейбустарда пандустар бар, бирок алар дат баскан, ачылбайт, айдоочулар да токтобойт. Ошондуктан такси менен жүрүүгө туура келүүдө, таксиде көп жүрө албайсың. Акча жолго гана кетип калат”, - деп түшүндүрөт Роза.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

Аял өзүнүн салонунда үчүнчү жыл иштеп келе жатат — анын туруктуу кардарлары бар, “акырындык менен ал аларга өздүк болуп калды”.

“Жумушта эң чарчаткан нерсе — бул жылытуу системасынын жоктугу, суук. Материалдарды алуу үчүн өзү такси менен барууга туура келет. Мага сулуулук индустриясы жагат, ишим жагат. Өзүм да сулуумун жана адамдарды да сулуу кылам. Менин максатым мен сыяктуу эле кыздарда да иштөө мүмкүнчүлүгү болсо.

Чач тарач азыр жок, ал турмушка чыкты. Майыптыгы бар бир кыз гемодиализ алат, кирпич чаптайт жана шугаринг менен алектенет. Мен — тырмак сервисинин мастеримин, визажистмин, каш жана эринге перманенттик макияж жасайм. Перманентти өзүм үйрөндүм жана ал үчүн акча төлөгөм”, - деп бөлүштү Роза.

3. МАЙЫПТЫГЫ БАР АЯЛДАРДЫН СЕКСУАЛДЫК ЖАНА РЕПРОДУКТИВДИК ДЕН СОЛУГУН КОРГОО. САЛАМАТТЫК САКТОО КЫЗМАТТАРЫНЫН ЖЕТКИЛИКТҮҮЛҮГҮ

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

3.1. Жандуу окуялар – Укей Мураталиева: “Майыптыгы бар ар бир кош бойлуу аял дарыгерлердин кайдыгер мамилесине дуушар болот”

Майыптыгы бар ар бир кош бойлуу аял дарыгерлердин кайдыгер мамилесине дуушар болот

Активист айым жана “Назик Кыз” коомдук фондунун жетекчиси Укей Мураталиева БШО менен төрөлгөн. Укей бала кезинен эле коом тарабынан четке кагууга дуушар болуп келген – адегенде аны бала бакчага кабыл алышкан эмес, андан кийин апасы кызын мектепке кабыл алуусуна жетишти.

“Алты жашка жакындап калганда апам чуркап, мени мектепке кабыл алыш үчүн сүйлөшө баштады, ал жакта толугу менен баш тартышкан. Ал тургай мени менен бир нерсе болуп кетсе, эч кандай доомат кылбайм деп тилкат жазып берген. Бирок ошондо да мени кабыл алууга макул болгон мугалим жок болчу. Бүткүл мектептен бир гана мугалим кабыл алууга макул болуп, мен 6 жашымда мектепке кирдим. Класска келгеним эсимде.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

Менин классым абдан жакшы болчу, алар мага абдан жакшы мамиле кылышчу”, — деп эстейт Укей.

Активист айым өзүнүн балалыгын жана билим алуусун – коом тарабынан түзүлгөн жасалма тоскоолдуктарды жеңүү деп атайт.

“Менин окууга жана адамдык укуктарымды ишке ашырууга болгон аракетимди баатырдыкка теңегенге каршымын. Менин оюмча жагдай башкача болгондо айлана-чөйрө, стереотиптик ой жүгүртүү жана инклюзивдик билим берүүнүн жоктугу жараткан бардык кыйынчылыктарды жеңүүгө туура келмек. Менин мектептеги окуум, университеттеги окуум — бул сен төө эмес экениңдин мезгил-мезгил менен далилдөө”, — дейт Мураталиева.

Укейдин айтымында, адамдар анын майыптыгына ар башкача мамиле кылышат – таксисттер колясканын айынан көрсөтүлгөн дарекке баргысы келбейт, кээ бирөөлөр дайыма кеңеш бергиси келет, башкалары сакайып кетүүнү каалаганда колдоп жатам деп ойлошот, атүгүл активист айымды ибадат кылбагандыктан “ушундай” болуп калды деп күнөөлөгөндөр да бар.

Ооруканаларда майыптыгы бар адамдарга кайдыгер мамиле кылуу өзүнчө көйгөй. Кыргызстанда 96 миңден ашуун аялдын майыптыгы бар.

Көпчүлүк адамдарга медициналык мекемелерге толук жеткиликтүүлүктүн жоктугунан гана эмес, айрым медициналык кызматкерлердин орой мамилесинен улам докторга баруу кыйынга турат. Гинекологго барганда же кош бойлуулукту пландаштырганда, алардын абалы ого бетер начарлайт.

“Дарыгерлердин оорулуу аял оорулуу балдарды төрөйт деген стереотиптик ой жүгүртүүсү жана күтүүсү бар. Кош бойлуу болгон ар бир майыптыгы бар аял жагымсыз мамилеге дуушар болот. Майыптык – бул жагдай. Бирок, төрөп жаткан аялды майып эмес, аял катары көрө турган дарыгерлерди издөөгө туура келет. Ар бири адатта жеке клиниканы издейт. Сенде миллион акча бар болгондуктан эмес, бизге адамдык мамиле керек болгондуктан. Андан кийин анализдерди кайда жана канча акчага тапшыруу керектигин издөө керек”, — деп нааразы болот Мураталиева.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

Укей кош бойлуу болгон майыптыгы бар аялдарга жардам берет – чындыгында, ал аларды анализ тапшыруудан баштап төрөткө чейинки бардык этаптардан өткөрөт.

“Мен башкалардын кош бойлуулугун коштоп жүргөн жылдары кайда барарымды билем. “Майыптыгы бар аялдар” кыймылы менен биргеликте достук дарыгерлер пулун түздүк. Бир нече жыл мурун биз Адамды репродукциялоо борборунун эң сонун дарыгери — акушер-гинекологу Адашбек Манасбекович Муратбековду таптык”, – деп бөлүштү активист айым кубануу менен.

Активист айым майыптыгы бар кош бойлуу аялдарга жардам берүү – социалдык тармактарга бир нече билдирүү жазуу эмес, бул бүтүндөй стратегия экенин айтат.

“Бул бир айлык жумуш эмес. Кош бойлуулукту толугу менен коштоо керек. Андан кийин төрөт жана төртөттөн кийиник мезгил. Сен бүтүндөй системаны түзүп, бул адам жөнүндө айтып бересиң”, – деп түшүндүрөт Мураталиева.

Социалдык тармактарда майыптыгы бар аялдардын кош бойлуулугу жөнүндө жазуу да коркунучтуу. Жеке билдирүүлөрдө Укейге күйөөсү жана тууганы тууралуу суроолордон баштап, “аны менен кайсы келесөө жыныстык мамиледе болду?” деген сыяктуу кемсинткен билдирүүлөр келет.

“Аны менен жыныстык мамиле кылды дегени кандай? Бул жеке жашоосу бар адам. Менин аялды суракка алууга укугум жок. Бул менин ишим эмес. Бизди эми кош бойлуу суроолор күтүп жатканын түшүнөм. Кудайга шүгүр, азыр жакшы мамиле кылган дарыгерлер жана чет өлкөдөн да колдоо көрсөтүүгө даяр катардагы кыргыз эли бар”, – дейт активист айым.

Ушундай коомдук кысымдан улам кээ бир майыптыгы бар аялдар балалуу болуу идеясынан баш тартышы мүмкүн.

“Айрымдары чыдай албай, бойдон алдырышат. Төрөгөндөр бул этаптан өтүштү – андайлар аз. Бизге жардам сурап кайрылышат жана биз жардам беребиз, биз алардын канча нерсени башынан өткөргөнүн түшүнөбүз.

This project is funded
by the European Union

**“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору**

Балалуу болууну чечкен майыптыгы бар аялга олуттуу жоопкерчилик жүктөлөт. Ал дароо эле стереотиптерге, стигмаларга, анын кандай адам экендиги жөнүндө божомолдорго дуушар болот. Жана аны аял катары көргөндөр аз. Алар үчүн ал жөн гана акылынан адашкан оорулуу адам. Сен жөнүндө жарым-жартылай аял катары, оорулуу адам катары божомолдоолор талкалайт”, – дейт кайгыруу менен Мураталиева.

Активист айымдын айтымында, кээде дарыгерлер майыптыгы бар аялдарга төрөөгө тыюу салышат, алардын айрымдары мажбурлап стерилизациялоого да дуушар болушат.

“Мындай учурлар бар, бирок мындай окуяга туш болгон бир дагы аял бул жөнүндө эч кимге айтпайт” – деп баса белгилейт ал.

This project is funded
by the European Union

**“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору**

4. АЯЛДАРГА САЯСАТКА КАТЫШУУНУН ЖЕТКИЛИКТҮҮЛҮГҮ

- 4.1. **Жандуу окуялар – Айнура Телеушева: “Майыптыгы бар адамдар бардык аярлуу темаларды билишет жана парламентте башкаларга караганда көп нерсени жасай алышат”**

Майыптыгы бар адамдар бардык аярлуу темаларды билишет жана парламентте башкаларга караганда көп нерсени жасай алышат

Айнура Телеушева маданият жана искусство чөйрөсүндө инклюзия менен алектенген “Love-Life” коомдук фондун жетектейт.

Ал бала кезинде апасы менен бирге кырсыкка учурап, майып болуп калган. Айнура омуртканын компрессиялык кысылышынан жабыркап, ал эми апасы каза болгон. Майыптык Айнурага жогорку билим алууга, ар кандай тармактарда иштөөгө, сонун бала төрөөгө, унаа айдаганды

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

үйрөнүүгө, жада калса парламентке талапкерлигин коюуга тоскоол болгон жок.

Айнура мектепте окуган эмес – ага мугалимдер өздөрү келишкен, бирок ал КМКТАУга дизайнер-архитектор адистигине тапшырууга жетишкен.

“Мен окуш үчүн лифт иштетилген. Мен 6 жыл окудум, досторум көп болчу. Мен дизайнер болуп иштеген жокмун, анткени мүмкүнчүлүк жок экендигин түшүндүм. Дизайнер иштеп жатканда, ал курулуш аянтчасында болушу керек, жабдууларды сатып алышы керек, барып турушу керек. Бизде баары жеткиликтүү эмес. Ошондуктан мен башка нерсени издеп, социалдык жашоону таптым”, – дейт Телеушева.

Телеушева ар кандай тармактарда иштөөгө жетишкен – өзгөчө муктаждыгы бар адамдар ыңгайсыздыктар менен көп кездешет. “Майыптыгы бар адамдарга иштегиси келген жумушту табуу абдан кыйын. Ооба, майыптыгы бар адамдар үчүн квоталар бар, бирок жумуш орундары ыңгайлаштырылган эмес”, – деп кошумчалайт ал.

Азыр Айнура майыптыгы бар адамдардын укугун коргоо менен алектенет – ал өзгөчө муктаждыгы бар адамдарды коомго интеграциялоо боюнча долбоорду координациялайт.

“Биз мамлекеттик кызматкерлерге, медицина кызматкерлерине жана укук коргоо органдарына майыптык деген эмне экенин түшүнүш үчүн тренингдерди өткөрөбүз. Бул оору эмес, физикалык абал жана майыптыгы бар адамдар иштей алат. Майыптыгы бар адамдарды жалдоодо, аларга керектүү шарттарды түзүүдө ушул факторлорду эске алыш үчүн. Ошондой эле кантип туура мамиле кылууну үйрөтөбүз. Көптөгөн майыптыгы бар адамдар медициналык мекемелерге, укук коргоо органдарына кайрылышат – аларга орой мамиле жасалган учурлар көп болот. Өзгөчө медициналык органдарда, мамлекеттик ооруканаларда жана укук коргоо органдарында шалаакылык менен мамиле жасалып, ал тургай майыптыгы бар адамдардан арызды да кабыл алыпшпайт”, – дейт Телеушева.

Майыптыгы бар адамдардын көйгөйлөрүн жогорку деңгээлде чечүү үчүн Айнура Телеушева 2022-жылы парламентке талапкер болгон.

This project is funded
by the European Union

**“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору**

“Мен “Ынтымак” партиясынан ат салышкам, бирок жетиштүү добуш алган жокмун. Мен азыр күтүү тизмесиндемин. Квота болгондуктан, партия мага кайрылып, аял катары да, майыптыгы бар адам катары да бир нече позицияны жаптым. Алар мага талапкер болуумду сунушташты, мен макул болдум. Бул абдан кыйын болду. Мен жолугушууларга барганда адамдар мени эч нерсе кыла албаган адам катары карашканына туш болдум. Мени биринчи жолу көргөндө ошентип ойлошту. Бирок кийин мен пенсионерлер менен, майыптыгы бар адамдар менен, энелердин бакубаттуулугу үчүн, майыптыгы бар адамдар үчүн бардык шарттар жана квоталар болушу үчүн иштейм деп айта баштадым. Алар уга башташты. Мен чоң ийгиликтерге жетиштим деп эсептейм. 820 добуш алдым. Майыптыгы бар адамдарга мындай санда добуш алуу кыйынга турат”, — дейт Айнура.

Телеушева кайрадан парламентке талапкерлигин коюуну пландап жатат, анткени анын пикири боюнча өкмөттө жана Жогорку Кеңеште майыптыгы бар адамдар сөзсүз түрдө болушу керек.

“Мен коом менен иштешип, майыптыгы бар адамдар бардык аярлуу темаларды билерин жана парламентте башка адамдарга караганда көп нерсе кыла аларын түшүндүрүш керек экенин түшүндүм, анткени алар дайыма көйгөйлөргө дуушар болушат” — деп ойлойт Айнура.

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

5. МАЙЫПТЫГЫ БАР АЯЛДАРГА КАРАТА ЗОМБУЛУК

5.1. Жандуу окуялар – Гүлмира Казакунова: “Майыптыгы бар аялдарга карата зомбулук дээрлик спецификалуу — агрессорлордон качып бара турган жер жок”

***Майыптыгы бар аялдарга карата зомбулук дээрлик спецификалуу —
агрессорлордон качып бара турган жер жок***

Гүлмира Казакунова – 2007-жылы Караколдо түзүлгөн “Теңдик” майыптар союзунун негиздөөчүсү жана жетекчиси. 2019-жылдан баштап уюм улуттук деңгээлде иштей баштады.

Казакунова жаракат алып, 19 жашында майып болуп калган. Кырсыктын кесепетинен ал баспай калган.

“Жаңы жашоого көнүү кыйын болду. Мен туруп, басып кетем деп ойлогом. Бирок бул көп жылдарга созулду. Эки жылдан кийин таяк менен баса баштадым. Мен калыбыма келип, окуумду уланттым. Бирок, экинчи

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

*жолу шал болуп, ордумдан тура албай калдым. Көп жылдан бери майыптар
коляскасын колдонуп келем”, — дейт Гүлмира.*

*Казакунова эрезе жеткен куракта майып болгондо, жашоо “мурун”
жана “кийин” болуп бөлүнөт дейт.*

*“Мен өзүмдү жалгыз ушундай болгондой сездим. Анан мен балдак
менен жүргөн жана өзүнүн уюму болгон Асипа Мусаева менен таанышып
калдым. Ал Кыргызстандын майыптыгы бар аялдар ассоциациясынын
президенти. Менин иш-аракетим аны менен таанышкандан кийин
башталды. Бирок, мен дароо эле адамдарга жардам бере баштаган
жокмун, чыккынчылык жана көңүл калуу жылдары болду” — деп эскерүүлөрү
менен бөлүштү Гүлмира.*

*Азыр анын уюму төрт багытта иш алып барат — майыптыгы бар
адамдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо, өзгөчө
муктаждыктары бар адамдардын укуктары боюнча мыйзамдардын
аткарылышын мониторингдөө, майыптыгы бар адамдарды өзүн-өзү
тейлөө көндүмдөрүнө үйрөтүүчү көз карандысыз жашоо борбору жана
зомбулукка кабылган майыптыгы бар аялдар менен иштөө.*

*“Биз аларды зордук-зомбулукту кантип алдын алууга, өзүн кандай
алып жүрүүгө, өзүн-өзү сыйлоо сезимин жогорулатууга үйрөтөбүз.
Майыптыгы бар аялдарга карата зомбулуктун факторлорунун бири болуп
алардын экономикалык көз карандылыгы саналат. Биз аларды
экономикалык жактан көз карандысыз болууга үйрөтөбүз. Ал үчүн биз кыска
мөөнөттүү кесиптик курстарды уюштурабыз, анда маникюр мастери,
визажист, компьютердик көндүмдөрдү үйрөтөбүз, СММ, копирайтинг,
видео жана аудио монтаж сыяктуу кесиптерге окутабыз. Орус тили,
англис тили курстарын өткөрөбүз”, — дейт Казакунова.*

*Гүлмиранын айтымында, зордук-зомбулуктан жапа чеккендер менен
иштөө абдан оор, мисалы, зомбулукка кабылган өзгөчө муктаждыктары
бар адамдар боюнча статистика болгон эмес. Азыр укук коргоочулар
майыптыгы бар адамдар боюнча өзүнчө статистиканы чогултууга
жетишишти.*

*“Майыптыгы бар аялдарга карата зомбулук дээрлик спецификалуу.
Эгерде майыптыгы жок аял үй-бүлөдөн кетип, өз алдынча жашоону*

This project is funded
by the European Union

*“Кыргызстанда адилеттүү жана инклюзивдүү коомдун
өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү” долбоору*

баштай алса, майыптыгы бар аялдар үй-бүлөдөн абдан көз каранды. Алар физикалык жактан кетишсе да, батирди ижарага алуу абдан кыйын болот. Акчасы болсо да, майыптыгы бар аялдарга батирди ижарага берүүнү каалашпайт. Жана да кесип болбосо бир пенсия же жөлөк пул менен гана жашоо абдан кыйын” – деп кырдаалды түшүндүрөт Гүлмира.

Казакунова зордук-зомбулукка кабылган майыптыгы бар аялдар көбүнчө чарасыз абалда калышат деп түшүндүрөт.

“Майыптыгы бар кыз – аны үй-бүлөсүндө сабап, шылдыңдашат. Биз аны эвакуациялоону кааладык. Бирок суроо жаралат: макул, биз аны алып, аны менен иш алып бардык. Анан ал кайда кайтып келет? Ошол эле үй-бүлөгөбү? Ал кетип, уят болгондон кийин ага кандай мамиле жасалат? Же укук коргоо органдарына кайрылган. Ал кайда барат? Анын өз үйү жок. Азыр биздин шелтерде 30 жашка чейинки үч жаш кыз бар. Мен аларды андан ары кайда алып барарымды билбейм. Чарасыз жагдайлар көп. Мен ойлонуп отурам, бул кыз эмне кылышы керек? Үйдө жашоону улантабы? Ал жашагысы келбеген абалда”, – дейт укук коргоочу айым.

Мындан тышкары, Казакунова майыптыгы бар аялдар үчүн инклюзивдик шелтерлер жок экенин белгилейт.

“Аялдар үчүн учурдагы шелтерлер майыптыгы бар аялдар үчүн эч кандай ыңгайлаштырылган эмес. Балким, алар кандайдыр бир юридикалык жана психологиялык жардам көрсөтүшөт, бирок жашоо үчүн ылайыкташтырылган эмес. Майыптыгы бар аялдар ал жерде жашай алышпайт”, – деп кошумчалайт Гүлмира.